

УДК 343.9:159.9:343.8

DOI 10.32755/sjcriminal.2026.01.061

Лазаренко А. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-виконавчого
та кримінального права,
Пенітенціарна академія України,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-3808-6711

ІНТЕГРАЦІЯ ПРОФІЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Статтю присвячено дослідженню інтеграції кримінологічного та психологічного аспектів профілювання суб'єктів пробації.

Проаналізовано корекційний потенціал пробаційних програм. Констатовано, що профілювання здійснюється через оцінку ризиків, потреб та ресурсного потенціалу суб'єкта, проте ці складові часто залишаються фрагментарними і не повністю інтегровані в систему ресоціалізації. Запропоновано розроблення інтеграційної моделі, яка системно поєднувала б кримінологічний аналіз детермінант злочинної поведінки із психологічною діагностикою особистісних механізмів її відтворення.

Ключові слова: профілювання, запобігання злочинності, пробація, суб'єкти пробації, кримінологічне профілювання, психологічне профілювання, злочинність, кримінальне правопорушення, психологічний аналіз, криміногенні явища.

Постановка проблеми. Трансформація кримінально-виконавчої політики України в напрямі гуманізації покарання та впровадження альтернатив позбавленню волі зумовила посилення ролі пробації як самостійного інституту забезпечення балансу між контролем і ресоціалізацією правопорушників. У сучасних умовах пробація розглядається не лише як механізм виконання кримінальних санкцій без ізоляції особи від суспільства, а як інструмент управління ризиками рецидивної злочинності, спрямований на мінімізацію криміногенного потенціалу та відновлення соціальних зв'язків особи.

Актуальність дослідження зумовлена такими об'єктивними чинниками: збереженням рівня рецидивної злочинності серед суб'єктів пробації, необхідністю вдосконалення механізмів індивідуалізації пробаційного впливу, а також відсутністю науково обґрунтованої інтегративної моделі, яка поєднувала б психо-

логічний та кримінологічний аспекти у пробаційній діяльності. Розроблення та впровадження такої моделі є важливою умовою посилення результативності ресоціалізації та створення ефективною доказово орієнтованої практики пробації. Особливої значущості це набуває в умовах воєнного стану та соціальної нестабільності, коли криміногенні ризики посилюються.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування необхідності інтеграції кримінологічного та психологічного підходів у профілюванні суб'єктів пробації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування органів пробації приділена значна увага в наукових розвідках провідних вітчизняних учених, а саме: І. Богатирьова, О. Богатирьової, Л. Олефір, Л. Остапчук, М. Пузирьова та інших відомих науковців. Окремі питання профілювання були викладені в працях І. Даньшина, А. Зелінського, О. Подільчака, О. Дручека, М. Дідковської-Бідюк, К. Калюги, Ю. Руль, Т. Мартинової та багатьох інших психологів, кримінологів, соціологів і криміналістів. Разом з тим досі відсутній системний науковий аналіз інтеграції кримінологічної оцінки ризиків та психологічної діагностики, який міг би слугувати теоретичною основою для розроблення комплексних пробаційних моделей. Це підкреслює актуальність запропонованого комплексного підходу в дослідженні та практиці пробації.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про пробацію» суб'єктами пробації є особи, щодо яких здійснюються наглядові, соціально-виховні та корекційні заходи, зокрема засуджені до покарань без позбавлення волі, звільнені від відбування покарання з випробуванням, а також особи, стосовно яких складається досудова доповідь [1]. Перебуваючи у відкритому соціальному середовищі, вони одночасно зберігають потенційні криміногенні ризики та можливість позитивної соціальної інтеграції. Така подвійність статусу обумовлює необхідність науково обґрунтованого підходу до оцінки їх поведінкових характеристик, криміногенних потреб і ресурсного потенціалу.

У межах аналізу особливостей суб'єктів пробації ми виходимо з того, що їх характеристика не зводиться лише до формально-правового статусу особи, засудженої без ізоляції від

суспільства, а передбачає врахування комплексу криміногенних, соціальних та особистісних ознак. Водночас у науковій літературі обґрунтовано звертають увагу на певну методологічну диспропорцію в розвитку пробації. Так, І. Богатирьов аргументує, що кримінологічна складова пробаційної діяльності частково нівелюється через домінування соціально-правової концепції пробації як інституту підтримки та контролю, у межах якої акцент робиться переважно на процедурних та ресоціалізаційних аспектах, а не на системному аналізі криміногенних механізмів [2, с. 32].

Разом з тим, як слушно зазначає О. Богатирьова, пробація за своєю сутністю спрямована саме на вивчення особи правопорушника, її характеристик, потреб та ризиків, що об'єктивно передбачає кримінологічний вимір діяльності [3, с. 25].

Поєднання цих позицій дозволяє зробити висновок, що сучасна пробація перебуває у стані концептуального балансу між соціально-правовою функцією підтримки та кримінологічною функцією аналізу й запобігання рецидиву. Виявлена в дослідженні специфіка суб'єктів пробації підтверджує необхідність посилення саме кримінологічно-психологічного компоненту їх вивчення, що створює підґрунтя для впровадження інтегративного профілювання як системного інструменту індивідуалізації пробаційного впливу.

Аналіз низки наукових праць учених щодо сутності профілювання дає можливість стверджувати, що це системний процес формування профілю особи на основі комплексу показників (криміногенних, психологічних, соціальних та ін.). У діяльності органів пробації вже фактично застосовуються елементи кримінологічного профілювання (через виявлення ризиків, типологізацію поведінки, диференціацію втручань). Психологічне профілювання спрямоване на здійснення психологічного аналізу поведінки злочинців.

У науковій літературі психологічне профілювання розглядається як система методів виявлення прихованих мотивів, установок. Зокрема, К. Калюга акцентує увагу на діагностичному потенціалі невербальної поведінки [4, с. 157], тоді як інші дослідники – на когнітивних викривленнях та особливостях емоційної регуляції як ключових маркерах криміногенного ризику.

Спільним для цих підходів є визнання того, що психологічне профілювання не може бути зведено до формальних показників ризику й потребує якісної інтерпретації.

Психологічне профілювання спрямоване на виявлення когнітивних викривлень, рівня самоконтролю, імпульсивності, агресивності, мотивації до змін, здатності до прийняття відповідальності та ін.

Профілювання в контексті запобігання рецидивній злочинності – це постійний процес збору, аналізу та інтерпретації інформації про особу з метою визначення ймовірності повторного вчинення кримінального правопорушення, ідентифікації факторів, що сприяють криміногенній поведінці, та розроблення індивідуалізованих превентивних заходів.

У практиці органів пробації профілювання реалізується переважно через ризик-орієнтований підхід, що передбачає структуровану оцінку статичних і динамічних факторів ризику та визначення криміногенних потреб. Зазначений підхід корелює з міжнародною моделлю Risk-Need-Responsivity, яка довела свою ефективність у сфері управління ризиками правопорушників [5]. Водночас застосування переважно актуарних інструментів [6] оцінки обмежує можливості комплексного розуміння внутрішніх психологічних механізмів криміногенної поведінки, зокрема когнітивних викривлень, мотиваційних установок, особливостей емоційної регуляції та рівня самоконтролю.

Резюмуючи, профілювання у пробаційній діяльності проявляється через оцінку ризику повторного кримінального правопорушення; визначення криміногенних потреб; планування індивідуальних програм роботи; визначення інтенсивності нагляду. Попри те, що профілювання вже існує у вигляді ризик-орієнтованого підходу (про що зазначалося вище), натомість воно переважно має кримінологічно-статистичний характер. Варто звернути увагу, що профілювання суб'єкта пробації – це не встановлення типології злочинців, це насамперед систематизація динамічного профілю ризиків, потреб та ресурсів конкретної особи. Важливим є розуміння, що кримінологічне профілювання суб'єктів пробації відрізняється від загального профілювання злочинців тим,

що воно має корекційний характер, орієнтоване на мінімізацію ризику рецидиву, спрямоване на досягнення мети ресоціалізації.

Наукові дослідження в галузі криминології та юридичної психології підтверджують, що ізольоване використання статистично обґрунтованих шкал ризику без урахування індивідуально-психологічних характеристик особи знижує точність прогнозування рецидиву та ефективність корекційних програм. Таким чином, постає необхідність переходу від фрагментарного застосування криминологічних або психологічних методик до їх системної інтеграції в межах єдиної моделі профілювання.

Водночас відсутня концептуалізована інтегративна модель, яка б поєднала криминологічний аналіз детермінант із системною психологічною діагностикою особистісних механізмів криміногенної поведінки.

Визначення специфіки профілювання суб'єктів пробації набуває практичного змісту лише за умови його співвіднесення з механізмами подальшого корекційного впливу. Профілювання не є самодостатньою діагностичною процедурою; його функціональне призначення полягає у формуванні індивідуалізованої траєкторії пробаційного втручання. Саме тому логічним продовженням аналізу профілювання виступає дослідження змісту та спрямованості пробаційних програм як інструментів реалізації встановленого профілю ризиків і потреб особи.

Фактично пробаційні програми відображають практичну імплементацію результатів профілювання: вони орієнтовані на корекцію тих криміногенних факторів, які були виявлені під час оцінки ризиків та психологічної діагностики.

Остапчук Л. у своєму дослідженні «Пробаційні програми як інструмент впливу на правопорушення задля безпеки суспільства» представила детальний аналіз затверджених Міністерством юстиції України програм («Подолання агресивної поведінки», «Зміна посткримінального мислення», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок», «Подолання домашнього насильства»). Повністю погоджуємося з дослідницею в тому, що оцінка ефективності пробаційних програм має першочергове значення для розуміння їх впливу на рецидив правопорушників [7, с. 102]. Проведення дослідження

програм дозволяє оцінити, наскільки системно й послідовно профілювання інтегрується у пробаційну діяльність, а також з'ясувати, чи забезпечується зв'язок між встановленими детермінантами рецидиву та змістом корекційного впливу. Розвиваючи положення, обґрунтовані Л. Остапчук, вважаємо за доцільне зупинитися більш детально на аналізі окремих програм з метою обґрунтування важливості інтеграції кримінологічного та психологічного підходів у профілюванні суб'єктів пробації.

Пробаційна програма «Подолання агресивної поведінки» затверджена наказом Міністерства юстиції України від 23.05.2024 № 1538/5 для неповнолітніх та повнолітніх суб'єктів пробації. Домінуючим аспектом цієї програми є психологічна корекція, яка проявляється через когнітивно-поведінкові техніки, контроль емоцій, асертивну поведінку. Останнє вказує на використання психологічних інструментів, які визначають можливість застосування психологічного профілювання, наприклад, для виявлення тригерів гніву та агресії. Проте недоліком цієї програми є недостатня увага до криміногенних та соціальних факторів, що обмежує можливість інтеграції кримінологічного профілю [8, с. 15].

Програма «Зміна посткримінального мислення» ухвалена наказом Міністерства юстиції України від 23.05.2024 № 1537/5 [9]. Головним психологічним аспектом цієї програми є когнітивна реструктуризація, що проявляється в розпізнаванні дисфункційних думок, плануванні, рефлексії. Програма передбачає можливість застосування психологічного профілю для роботи з переконаннями, але недостатньо уваги приділяється складанню кримінологічних портретів та ризик-факторів. Слід констатувати, що такий підхід не завжди глибоко розв'язує психологічні проблеми суб'єктів, оскільки обмежено враховуються криміногенні детермінанти.

Наказом Міністерства юстиції України від 23.05.2024 року № 1535/5 затверджено пробаційну програму для неповнолітніх та повнолітніх суб'єктів пробації «Формування життєвих навичок» [10, с. 5]. Важливим її аспектом є набуття соціальних навичок і навичок працевлаштування. Вказане проявляється через освітні, поведінкові, когнітивні, комунікативні втручання. Однак у межах програми недостатньо уваги приділяється навичкам

спілкування, управлінню коштами, відсутній кримінологічний аналіз. Недоліком є обмежена інтеграція психологічних та кримінологічних факторів, залишаються поза увагою глибинні установки та мотивація суб'єктів.

Програму «Подолання домашнього насильства» розроблено після ратифікації Україною Стамбульської конвенції та ухвалено наказом Міністерства юстиції України від 23.05.2024 № 1534/5 [11, с. 6].

Ключовим аспектом цієї програми є поведінкові установки й гендерні стереотипи, які реалізуються через роботу з переконаннями, саморегуляцію та розвиток навичок партнерства. У програмі активно використовуються можливості психологічного профілювання, натомість кримінологічне профілювання обмежене. Як результат – не враховується вплив соціального середовища на поведінку злочинця, відсутні дієві програми роботи з потерпілими.

Вважаємо, що аналіз сучасних пробаційних програм, запроваджених відповідно до Закону України «Про пробацію», дозволяє констатувати, що останні функціонують як реакція на вже виявлені фактори, які провокують повторні кримінальні правопорушення, проте не завжди інтегруються в єдину концепцію профілювання суб'єкта пробації як цілісної особистісно-криміногенної системи.

Інакше кажучи, кримінологічний компонент у пробаційних програмах є інформативним, але фрагментованим. Програми відображають окремі елементи кримінологічного профілю (наприклад, агресія, мислення, відсутність навичок), проте не завжди забезпечують їх комплексне поєднання в межах інтегрованої моделі оцінки та впливу. Значна частина програм базується на когнітивно-поведінковому підході, що свідчить про суттєвий психологічний компонент втручання. Разом з тим цей компонент реалізується переважно у форматі програмного модульного впливу, а не як системна психологічна діагностика в межах профілювання.

Висновки. Проведене нами дослідження дозволяє зробити низку важливих висновків щодо необхідності впровадження інтегративної моделі профілювання суб'єктів пробації. Профілювання суб'єкта пробації суттєво відрізняється від загального кримінологічного профілювання особи злочинця, зокрема воно має корекцій-

ний, а не ідентифікаційний характер, і його результатом є динамічний профіль ризиків, потреб і ресурсів конкретної особи.

Аналіз чинних пробаційних програм визначив характерну методологічну суперечність: програми відображають окремі елементи кримінологічного профілю суб'єкта, однак не забезпечують їх комплексного поєднання в єдиній концептуальній моделі оцінки та втручання.

У вітчизняній пробаційній практиці нині відсутня концептуалізована інтегративна модель, яка системно поєднувала б кримінологічний аналіз детермінант злочинної поведінки із психологічною діагностикою особистісних механізмів її відтворення. Розроблення такої моделі слід визнати пріоритетним напрямом подальших наукових досліджень, пов'язаних з удосконаленням пробаційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

2. Богатирьов І. Концептуальні засади пробації як соціально-правового інституту в Україні та його превентивна діяльність. Пробація: 10 років змін та досягнень : колективна монографія / В. О. Аніщенко, І. Г. Богатирьов, І. Б. Волеваха та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. К. Гречанюка. Чернігів : Пенітенціарна академія України, 2025. С. 27–41.

3. Богатирьова О. І. Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 36 с.

4. Калюга К. В. Профайлінг як сучасний засіб встановлення особи злочинця. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1 (26). Т. 2. С. 156–159.

5. Andrews D. A., Bonta J., Wormith J. S. The Risk-Need-Responsivity (RNR) Model: Does adding the Good Lives Model contribute to effective crime prevention? *Criminal Justice and Behavior*. 2011. № 7 (38). P. 735–755. URL: <https://doi.org/10.1177/0093854811406356> (дата звернення: 25.01.2026).

6. Grove W. M., Meehl P. E. Comparative efficiency of informal (subjective, impressionistic) and formal (mechanical, algorithmic) prediction procedures: The clinical-statistical controversy. *Psychology, Public Policy, and Law*. 1996. № 2 (2). P. 293–323. URL: <https://doi.org/10.1037/1076-8971.2.2.293> (дата звернення: 25.01.2026).

7. Остапчук Л. Г. Пробаційні програми як інструмент впливу на правопорушення задля безпеки суспільства. Пробація: 10 років змін та досягнень : колективна монографія / В. О. Аніщенко, І. Г. Богатирьов, І. Б. Волеваха та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. К. Гречанюка. Чернівці : Пенітенціарна академія України, 2025. С. 81–104.

8. Мельник Л., Пуха К., Журавель Т. Подолання агресивної поведінки : методичний посібник до пробаційної програми. Київ : Міністерство юстиції України, 2019. 154 с.

9. Про затвердження пробаційних програм «Зміна прокримінального мислення» для неповнолітніх та повнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 23.05.2024 № 1537/5. URL: <https://drive.google.com/file/d/1D4767YxxYrYcn17Hvtk1HIZn96-wvD2I/view> (дата звернення: 25.01.2025).

10. Журавель Т., Короленко О., Мельник Л., Пуха К., Строева Н. Формування життєвих навичок : методичний посібник до пробаційної програми для дорослих. Київ, 2019. 388 с.

11. Журавель Т., Мельник Л., Строева Н. Подолання домашнього насильства : методичний посібник до пробаційної програми. Київ, 2023. 222 с.

Lazarenko A.,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Criminal-Executive and Criminal Law,
Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3808-6711

INTEGRATION OF PROBATION SUBJECT PROFILING: CRIMINOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS

The article investigates the theoretical foundations and practical aspects of probation subject profiling in Ukraine, focusing on the need to integrate criminological and psychological approaches. The relevance of the study is driven by persistently high recidivism rates among probation subjects, insufficient individualisation of probation interventions, and the absence of a scientifically grounded integrative model that systematically combines psychological diagnostics with criminological analysis of the determinants of criminal behaviour.

The article reveals the essence of probation subject profiling as a dynamic process of constructing an individual profile of risks, needs, and personal resources – fundamentally distinct from general criminological offender profiling in its corrective rather than identificatory character. It is established that current profiling practice is implemented primarily through a risk-oriented approach based on actuarial assessment tools which, despite conforming to the Risk-Need-

Responsivity model, does not ensure full consideration of the individual psychological characteristics of the person.

A critical analysis of probation programmes approved by the Ministry of Justice of Ukraine reveals a characteristic methodological contradiction: the cognitive-behavioural component is delivered in a modular intervention format without systematic psychological diagnostics, while the criminological component remains fragmented. It is argued that the absence of a conceptualised integrative model constitutes the key constraining factor limiting the effectiveness of probation practice. Priority directions for further research are identified, including the development of a multi-level integrative profiling model combining criminological typology, risk assessment, and in-depth psychological diagnostics of probation subjects.

Key words: *profiling, crime prevention, probation, probation subjects, criminological profiling, psychological profiling, criminality, criminal offence, psychological analysis, criminogenic phenomena.*

References

1. Ukraine (2024), *On Probation* : Law of Ukraine dated 5 February 2015 No. 160-VIII, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (accessed 25 January 2026).

2. Bohatyrov, I. (2025), "Conceptual foundations of probation as a socio-legal institution in Ukraine and its preventive activities", *Probation: 10 years of changes and achievements* : collective monograph, Anishchenko, V. O., Bohatyrov, I. H., Volevakh, I. B. et al., Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, pp. 27–41.

3. Bohatyrova, O. I. (2014), *Probation in Ukraine: Humanization of state policy in the field of execution of criminal punishments* : abstract of the Doctor of Law dissertation, Kyiv.

4. Kaliuga, K. V. (2019), "Profiling as a modern means of establishing the identity of the offender", *Subcarpathian Law Herald*, Iss. 1 (26), Vol. 2, pp. 156–159.

5. Andrews, D. A., Bonta, J. and Wormith, J. S. (2011), "The Risk-Need-Responsivity (RNR) Model: Does adding the Good Lives Model contribute to effective crime prevention?", *Criminal Justice and Behavior*, № 7 (38), pp. 735–755, available at: <https://doi.org/10.1177/0093854811406356> (accessed 25 January 2026).

6. Grove, W. M. and Meehl, P. E. (1996), "Comparative efficiency of informal (subjective, impressionistic) and formal (mechanical, algorithmic) prediction procedures: The clinical-statistical controversy", *Psychology, Public Policy, and Law*, Vol. 2, No. 2, pp. 293–323, available at: <https://doi.org/10.1037/1076-8971.2.2.293> (accessed 25 January 2026).

7. Ostapchuk, L. H. (2025), "Probation programmes as a tool for influencing offences in order to ensure public safety", *Probation: 10 years of changes and achievements* : collective monograph, Anishchenko, V. O.,

Bohatyrov, I. H., Volevakha, I. B. et al., Penitentiary Academy of Ukraine, Chernihiv, pp. 81–104.

8. Melnyk, L., Pukha, K. and Zhuravel, T. (2019), *Overcoming aggressive behavior* : methodological guide for a probation programme, Ministry of Justice of Ukraine, Kyiv.

9. Ukraine (2024), *On approval of probation programmes "Change of pro-criminal thinking" for juvenile and adult probation subjects* : Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 23 May 2024 No. 1537/5, available at: <https://drive.google.com/file/d/1D4767YxxyrYcnI7Hvtk1HIzn96-wvD2I/view> (accessed 25 January 2025).

10. Zhuravel, T., Korolenko, O., Melnyk, L., Pukha, K. and Stroieva, N. (2019), *Formation of life skills* : methodological guide for a probation programme for adults, Kyiv.

11. Zhuravel, T., Melnyk, L. and Stroieva, N. (2023), *Overcoming domestic violence* : methodological guide for a probation programme, Kyiv.

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026.

Дата публікації (оприлюднення): 21.04.2026.